

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Л.А. ГОЛОВЧУК

У статті розглянуті особливості формування державного регулювання молокопродуктового підкомплексу агропромислового виробництва України у період державної незалежності і ключові напрями удосконалення цієї системи з врахуванням вимог державних стратегій і програм національного розвитку.

Ключові слова: державне регулювання, молочнопродуктовий підкомплекс, агропромислове виробництво.

Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року передбачає збільшення виробництва молока — у 1,4 рази [1]. Безумовно, такий приріст виробництва потребує залучення певних інвестиційних ресурсів. У яких масштабах треба збільшити інвестиції для нарощування виробництва саме молока, вищезгадана програма не пояснює. Але якщо збільшення обсягу виробництва валової продукції у 1,6 рази потребує збільшення інвестицій у два рази, то пропорційно збільшення обсягу у 1,4 рази потребує більше інвестицій приблизно у 1,6 – 1,7 рази. Але інвестування молокопродуктового підкомплексу стосується усіх його ланок — селекції, кормовиробництва, виробництва молока (як сировини), виробництва молочних продуктів. Тут напрошується аналогія з відомим у агрономії принципом Лібіха (принцип мінімуму — урожай культур обумовлений тією речовиною, яка є найбільш дефіцитною). Тобто дефіцитність інвестиційних ресурсів обумовлює розширення участі держави у регулюванні функціонування і розвитку таких систем як молокопродуктовий комплекс АПВ.

Господарський кодекс України у ст. 5 вказує, що правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання і державного регулювання макроекономічних процесів. Згідно із п. 2 ст. 12 даного кодексу, основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій. А умови, обсяги, сфери та порядок застосування окремих видів засобів державного регулювання господарської діяльності визначаються цим Кодексом, іншими законодавчими актами, а також чинними програмами економічного і соціального розвитку [2].

Таким чином, пошук системності у виборі основних засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання у молокопродуктовому підкомплексі АПВ України на сьогодні є актуальною задачею науки і практики.

Методика досліджень. У методологічному плані дослідження базується на розробках вітчизняних вчених, серед яких слід виділити М.М. Ільчука [3], Р.П. Мудрака [4], В.В. Гливенко [5], Л.П. Іскренко [6], М.М. Одінцева [7], О.В. Сеня [8], В.М. Микитюка [9]. Даними авторами розроблені методичні засади пошуку

найбільш прийнятних форм інвестування молочного скотарства, інтегративних засад розвитку молокопродуктового підкомплексу, методи аналізу виробництва продукції молочного скотарства, загальні засади фінансового забезпечення молокопереробних підприємств, сутнісне бачення організаційно-економічного механізму формування і розвитку ринку продуктів тваринництва, наукові основи формування ринку молока і молокопродуктів підприємствами АПК, принципи відродження галузі скотарства в умовах ринкових трансформацій. Але загострення ситуації у молокопродуктовому підкомплексі України вимагає поглиблення досліджень у частині державного регулювання згаданих процесів.

Результатидосліджень. Загальна схема (рис.) державного регулювання молокопродуктового підкомплексу агропромислового виробництва України свідчить про її неухильне удосконалення. Так, Закон України “Про молоко та молочні продукти” [10] орієнтований на оцінку відповідності вимогам нормативних документів санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного та технічного стану виробництва молока, молочної сировини і молочних продуктів. Серед основних засад державної політики стосовно забезпечення безпечності та якості молока і молочних продуктів передбачено сприяння розвитку інтеграційних процесів між виробником, переробником, реалізатором. Державою здійснюється контроль та нагляд у сфері виробництва, переробки, реалізації, експорту та імпорту молока, молочної сировини та молочних продуктів. Одночасно здійснюється й державна підтримка виробників молока, молочної сировини і молочних продуктів виходячи з пріоритетності розвитку молочної галузі агропромислового комплексу, зокрема шляхом фінансування з Державного бюджету України: програм розвитку селекційно-племінної роботи в молочному скотарстві, протиепізоотичних заходів; дотацій на молоко незбиране, екстра, вищого, першого та другого ґатунку і вершки не згущені; підтримки виробництва продукції дитячого харчування; надання пільгових короткострокових і довгострокових кредитних ресурсів; лізингових послуг щодо придбання обладнання вітчизняного та зарубіжного виробництва для технічного переоснащення і запровадження сучасних технологій виробництва та переробки молока і молочних продуктів суб’єктами господарювання, на яких поширюється дія цього Закону; стимулювання підвищення якості молока, що відповідає вимогам державного стандарту України (доплати до закупівельної ціни: для молока ґатунку екстра — 25%; а для молока вищого ґатунку — 20%).

Кабінет Міністрів України постановами (№ 145, 1998 р.; № 805, 1999 р.) затверджував Порядок нарахування та виплат дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за продане ними переробним підприємствам молоко. Він також постановою № 646 (2006 р.) погодився щодо залучення під державну гарантію шляхом укладення Японським банком міжнародного співробітництва "JBIC" як кредитором і Національною акціонерною компанією "Украгролізинг" як позичальником договору кредиту в сумі до \$100 млн США на виконання інвестиційного проекту впровадження технологій, технічних засобів і обладнання (ресурсозберігаючих) для заготівлі, зберігання і переробки молока.

У 2009 р. Кабінет Міністрів України (постановою № 772) схвалив залучення під державні гарантії кредитів у сумі, що не перевищує \$300 млн шляхом укладення договорів між Національною акціонерною компанією "Украгролізинг" як позичальником, Канадською експортною агенцією "EDC" як кредитором для

реалізації інвестиційного проекту впровадження ресурсозберігаючих технологій із закупівлею технічних засобів і об'єктів інфраструктури разом з обладнанням для заготівлі молока, його зберігання та переробки. Аналогічний проект передбачався у тому ж 2009 р. (постанова № 1012) на основі залучення компанією "Украгролізинг" кредиту до \$100 млн у Кореї для реалізації інвестиційного проекту впровадження ресурсозберігаючих технологій із закупівлею технічних засобів для заготівлі і зберігання молока.

Рис. Загальна схема державного регулювання молокопродуктового підкомплексу агропромислового виробництва України

У 2012 р. Кабінет Міністрів України (постановою № 807) затвердив на 2012 р. мінімально допустимий рівень цін на молоко незбиране (не піддане будь-якій обробці, переробці чи пакуванню для потреб подальшого продажу) другого гатунку. Отже держава опрацьовує механізм підтримки переважно виробників молока без аналогічної підтримки як його переробників, так і кормовиробників.

Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року [1] передбачає: поступове збільшення чисельності високопродуктивних молочних корів у сільськогосподарських підприємствах і фермерських господарствах та довести його у 2015 році до 1,7 – 1,9 млн голів шляхом власного

відтворення і організації закупівлі ремонтних телиць за межами України; конкурентоспроможне виробництво шляхом підтримки формування механізованих тваринницьких ферм і комплексів, які будуть укомплектовані високопродуктивним поголів'ям та забезпечені належною кормовою базою; концентрацію виробництва продукції тваринництва в особистих селянських господарствах (формування кооперативних об'єднань з метою одержання високоякісної сировини та безпечної для здоров'я людини тваринницької продукції, розширення заготівельної інфраструктури, підвищення товарності продукції тваринництва у 1,5 рази); а також сприяння розвитку комбікормової промисловості на кооперативних засадах та створенню культурних пасовищ.

Разом з тим, намічені вищезгаданою Програмою заходи передбачають здійснювати у рамках вимог, по-перше, сталого розвитку усіх галузей АПВ, по-друге, формування інвестиційно-інноваційної моделі галузевого розвитку на основі: розроблення та виконання державних, регіональних та інших програм розвитку галузі; досягнення випереджувальних темпів приросту інвестицій за рахунок внутрішніх та зовнішніх; розвитку ринку інноваційної продукції; формування інвестиційної підтримки існуючих фермерських господарств з першочерговим її спрямуванням на реалізацію інноваційних проектів; надання переваги сільськогосподарським товаровиробникам у процесі конкурентного відбору інноваційних проектів для їх фінансової підтримки за рахунок коштів держави. Відповідно до вказаних заходів, пріоритетними напрямками бюджетної політики було визнано: інноваційний розвиток галузі; створення умов для конкурентоспроможного агровиробництва; кредитне забезпечення галузевих товаровиробників; забезпечення фінансової участі держави в програмах страхування та гарантування доходів сільськогосподарських виробників; фінансова підтримка підприємств у придбанні матеріально-технічних ресурсів та фінансова підтримка виробництва продукції тваринництва та рослинництва.

Безумовно, що отримання державної підтримки не може бути “нагородою” за пасивне спостерігання виробниками негативних тенденцій, деградації засобів виробництва тощо. Вітчизняні дослідники встановили, що на сьогодні питома вага аграрних підприємств, здатних самостійно приймати участь у формуванні інвестиційно-інноваційної моделі не перевищує 3 – 15% їх загальної кількості. За таких обставин їм необхідно координувати свої дії із тими державними та приватними структурами, які спроможні забезпечити підготовку і реалізацію відповідних інвестиційних та інноваційних проектів сільського господарства. Важливо підкреслити й те, що держава пропонує свою підтримку (надання певних пільг і переваг у здійсненні господарської діяльності) тільки тим суб'єктам господарювання, діяльність яких відповідає суспільним інтересам, відображеним у програмних документах економічного і соціального розвитку [2]. Іншими словами, державне регулювання як таке стає все більш системним і вимагає такої ж системності від діяльності виробників в усіх сферах економіки.

Висновки. Вивчення сучасного стану і визначальних тенденцій системи державного регулювання молокопродуктового підкомплексу агропромислового виробництва виявило наступне: 1) хоча інвестування підкомплексу стосується усіх його ланок — від селекції і кормовиробництва до виробництва молока (як сировини) і промислового виробництва молочних продуктів, на сьогодні поки що відсутні обґрунтовані уявлення щодо оптимального розподілу між ними суми інвестицій; 2) наявна методологія досліджень підкомплексу переважно

зосереджена на окремих його ланках, що відповідно актуалізує дослідження його як цілісності (системи); 3) у останній період часу держава активно шукає найбільш доцільні схеми відносин із усіма ланками підкомплексу, але на рівні виробників молока ще не спостерігається активна їх готовність до взаємодії з державою та потенційними інвесторами у рамках вимог чинного законодавства.

Перспективним напрямом подальших досліджень державного регулювання молокопродуктового підкомплексу є встановлення найбільш прийнятних форм взаємодії усіх ланок підкомплексу між собою та із державою на основі вимоги його сталого розвитку і переведення у режим інвестиційно-інноваційної моделі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України від 08.10.2007 – 2007 р., № 73, стор. 7, стаття 2715.
2. Господарський кодекс України. Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19 – 20, № 21 – 22, ст.144.
3. Ільчук М.М. Економічні напрямки функціонування молокопродуктового підкомплексу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / М.М. Ільчук. — К., 2004. — 36 с.
4. Мудрак Р.П. Формування ринку молока та молокопродуктів у Черкаській області: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / Р.П. Мудрак. — Миколаїв, 2002. — 19 с.
5. Гливенко В.В. Облік та аналіз виробництва продукції молочного скотарства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / В.В. Гливенко. — Київ. — 2002. — 19 с.
6. Іскренко Л.П. Фінансове забезпечення молокопереробних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Л.П. Іскренко. — Київ. — 2010. — 20 с.
7. Одінец М.М. Організаційно-економічний механізм формування і розвитку ринку продуктів тваринництва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / М.М. Одінец. — Київ. — 2010. — 35 с.
8. Сень О.В. Формування ринку молока і молокопродуктів підприємствами АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.В. Сень. — Київ. — 2013. — 19 с.
9. Микитюк В.М. Відродження галузі скотарства в умовах ринкових трансформацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / В.М. Микитюк. — Київ. — 2013. — 38 с.
10. Про молоко та молочні продукти. Закон України від 24 червня 2004 року № 1870-IV // Голос України від 29.07.2004 — № 139.

Одержано 14.05.13

Аннотация

Головчук Л.А.

Государственное регулирование молокопродуктового подкомплекса агропромышленного производства

Актуальность исследования молочнопродуктового подкомплекса связана с его ролью в обеспечении продовольственной безопасности государства. Но развитию подкомплекса присуща неравномерность в разрезе его звеньев, что и усложняет выбор инвестиционной стратегии в силу отсутствия обоснованных представлений об оптимальном распределении между ними суммы инвестиций. Методика проведенного исследования исходит из общей методологии, которая разрабатывалась отечественными учеными в процессе изучения отдельных звеньев подкомплекса, что соответственно актуализирует исследование его как целостности (системы). Результаты исследования отражают принципиальную схему государственного регулирования молочнопродуктового подкомплекса, а также наиболее характерных закономерностей его динамики. Установлено, что государство активно ищет целесообразные схемы своих отношений со всеми звеньями подкомплекса, но на уровне производителей молока пока не видна их готовность к активному взаимодействию с государством и потенциальными инвесторами в рамках требований отечественного законодательства и принятых международными организациями процедур. Выводы из приведенного анализа государственного регулирования молочнопродуктового подкомплекса сводятся к тому, что наиболее перспективным направлением дальнейших исследований в этой сфере является установление наиболее приемлемых форм взаимодействия всех звеньев подкомплекса между собой и с государством на основе требований его устойчивого развития и перевода на инвестиционно-инновационный режим.

Ключевые слова: государственное регулирование, молочнопродуктовый подкомплекс, агропромышленное производство

Annotation

Holovchuk L. A.

State regulation of dairy food subcomplex of agricultural production

The significance of the research of dairy food subcomplex is related to its role in food security ensuring. But there is the irregularity of the sectors of the subcomplex development, which complicates the choice of investment strategy because of the lack of valid concepts of the optimal distribution among them the amount of investment. Methods of the research are based on the general methodology, which was developed by national scientists in the process of the research of separate sectors of the subcomplex, which keeps current the research as a integrality (a system). The results of the research reflect the concept of state regulation of dairy food subcomplex, as well as the most typical patterns of its dynamics. It is defined that the state is actively looking for suitable schemes of its relations with all the sectors of the subcomplex, but at the level of dairy food producers there is no availability to interact with government and potential investors within the requirements of the national legislation and adopted by international organizations procedures. In conclusion of the conducted research of state regulation of dairy food subcomplex we'd like to mention that the most promising directions for further research in this area is the establishment of the most appropriate forms of interaction between all sectors of the subcomplex and with government on the basis of the requirements of its sustainable development and its transfer on the investment and innovation mode.

Key words: state regulation, dairy food subcomplex, agricultural production